

A BÜNTETŐBÍRÁSKODÁSI FUNKCIÓNAK AZ ÁLLAMRÓL A TÁRSADALOMRA-VALÓ ÁTRUHÁZÁSA, MINT A BÜNTETŐJOG EGYIK ÚJ MÓDSZERE

A büntetőjog módszereinek és eszközeinek korszerű fejlődésével foglalkozó, mindennemű szemléletnek figyelembe kell vennie azokat a kísérleteket is, amelyek a büntetőbíraskodási funkciónak, e kísérletek végső értékelésére való tekintet nélkül, az államról a társadalomra való átruházásával kapcsolatosak.

A század elején, különösen a nagy szocialista forradalmak idején új eszmék jelentkeztek a polgárok részvételéről a büntetőbíraskodásban. Ezek az eszmék számos eljáráspolitikai és gyakorlati, a világ egy részében az állami szervek demokratizálódásának politikai okain alapulnak, vagy pedig az állam és a jog elhalásáról szóló tan gyakorlati igazolására szolgálnak. Ezen eszmék megvalósulása azt eredményezte, hogy a polgárok egyre jobban bekapcsolódtak a büntetőbíraskodásba, amely továbbra is megőrizte államjogi jellegét. A polgároknak a büntetőbíraskodásban való részvételéről szóló eszme fejlődése azonban nem zárul le azzal, hogy a polgárokat egyszerűen bekapcsolták a bírói tanácsokba. Ennél sokkal bonyolultabban és radikálisabban jutott kifejezésre. Ezen eszméket legmesszebbmenően a büntetőbíraskodásnak külön társadalmi szervekre való átvitele képviselte. Egyes országok gyakorlatában ilyen módon egy új büntető-igazságszolgáltatás kezdett kialakulni, amely a hagyományokkal szemben más alapokon nyugodott és másként volt megszervezve. A büntetőbíraskodás átruházása során az egyes szocialista országokban különféle társadalmi bíróságok létesültek (elvtársi bíróság, összetűzési bizottság, baráti bírósági tanács stb.)¹, amelyeknek, egyes különbségeiktől eltekintve, közös vonásuk, hogy többé már nem közvetlen állami intézmények.

A büntetőbíraskodási funkciónak az államról a társadalomra való átruházása, figyelmen kívül hagyva ezúttal e kísérlet gyakorlati értékét, valószínűleg egyike a legjelentősebb elméleti kérdéseknek, amelyek a büntető eljárásjog terén újabban megjelentek.² A kérdés elméleti jelentősége abban áll, hogy egy kifejezetten *államjogi funkciót*, amelyet meghatáro-

zott *állami szervek külön jogi eljárás* során és meghatározott *büntetőjogi szankciók* alkalmazásával gyakorolnak, olyan társadalmi funkcióvá kísérelünk meg átalakítani, amelyet külön *társadalmi* (és *nem állami*) szerveknek *formátlan eljárás* során külön *társadalmi* (és *nem büntetőjogi*) *intézkedés* alkalmazásával kell gyakorolnia egyes, a büntető törvénykönyvekben továbbra is bűncselekménynek minősítő, társadalmilag veszélyes bűncselekmények elkövetői ellen. Kérdéssé téve a büntetőeljárásról, a bűncselekményekről, a büntetőjogi felelősségről és szankciókról vallott némely hagyományos felfogást, a büntetőbíráskodási funkció átvitele befolyással volt az általános jogelméletre és az anyagi és eljárási büntetőjog elméletére.

A büntetőbíráskodási funkciónak az államról a társadalomra való átruházása jelentősen megváltoztatja az állampolgári jogokról, az állampolgárok társadalmi helyzetéről, az egyednek a közösséghez való viszonyáról vallott megállapodott nézeteinket, de különösen a büntető-igazságszolgáltatás feladatainak hatékonyságát. Másrésztől várható, hogy a büntetőbíráskodási funkciónak az államról a társadalomra való átvitele hasznos lehet, különösen ha figyelembe vesszük, hogy a hagyományos büntetőjogi keretek és a büntetőjogi megtorlás új megoldásainak a keresésére utal, mivel a régiek a bűnözésnek a társadalom fejlődésével egyre veszélyesebb formákat és egyre aggasztóbb méreteket öltő növekedést nem tudják megakadályozni. Bebizonyosodott, hogy csupán a jog nem tud e folyamatnak gátat vetni, jóllehet azt ma is a bűnözés elleni harc fontos és legfőbb eszközének tekintik. Ezért meg kell vizsgálni, hogy bizonyos bűncselekmények elkövetésével előállott társadalmi viszonyokat nem oldhatna-e meg maga a társadalom, nem kizárólag csak jogi alapon, hanem valamely célravezetőbb módon, amely nem tenné kérdéssé az állampolgárok szabadságát és jogait, továbbá meg kell vizsgálni azt is, hogy e viszonyoknak ilyen megoldása nem védené-e meg gyorsabban, biztonságosabban és hatékonyabban a társadalmat a bűnözéstől, mint a büntetőjogi védelem.

I. A büntetőbíráskodási funkció átviteléről általában

A büntetőbíráskodási funkciónak átvitele, alaki tekintetben, az alkotmány és törvények által ilyen funkció végzésére felhatalmazott állami igazságszolgáltatási szerveknek külön társadalmi szervekkel való felcserélését jelenti.³ Ennek eredményeként kialakul a társadalmi igazságszolgáltatás⁴, amelyben egyes bűncselekményekkel kapcsolatban külön társadalmi szervek hoznak határozatot, elkövetőik ellen pedig társadalmi intézkedéseket alkalmaznak. Ez az átruházás lényegében egy olyan kifejezetten államjogi funkciónak bizonyos társadalmi funkcióval való átalakítása, amely az átruházás után elvben már nem az államjogi kényszerítés eszközei útján bonyolódik le.

Jóllehet elképzelhető egyes, a büntető törvénykönyvekben előforduló bűncselekményeknek a társadalmi magatartás kódexéibe való teljes átvitele az e cselekményekkel járó valamennyi funkcióval (az eljárás és az anyagi jog átvitele), a gyakorlatban azonban csak az egyes bűncselekményekkel járó, egyes funkciókat ruházzák át. Itt tehát nem az államnak az egyes bűncselekményekkel kapcsolatos valamennyi funkciója átviteléről, hanem csak a büntetőbíráskodás eljárási funkciójának és az anyagi jog egy részének (a társadalmi szerv részéről meghatározott és kimondott szankciók) átruházásáról van szó, az anyagi jog másik részének, az inkrimálásnak átruházása nélkül, ami továbbra is a büntető törvénykönyv része marad. Ezért ez az átvitel nem jelenti a büntető törvénykönyvekbe foglalt bűncselekmények számának csökkentését, hanem csak új módon való és újféle társadalmi reagálást a bűncselekmény elkövetése esetén.

A modern államjogi és társadalmi rend feltételei között a büntetőbíráskodás átruházása csak egyes meghatározott társadalmi veszélyességű bűncselekményekre szorítkozik. Jóllehet e kritérium alkalmazását a tétel jogban különféleképpen fogalmazzák meg, az átruházás végeredményképpen csak a kisebb jelentőségű bűncselekményekre szorítkozik. A súlyos és bonyolult bűncselekményekkel kapcsolatos büntetőbíráskodás átruházása ma nem jöhet számításba, mert az átruházás a büntetőjogi szankcióknak társadalmi intézkedésekkel való felcserélését jelenti, ami súlyos bűncselekmények esetén nem elegendő.

A gyakorlatban különféle megoldások vannak arra, hogy mely bűncselekményekkel kapcsolatban kell a bíráskodást a társadalmi szervekre átvinni, ez azonban végeredményben csak a magánvádas bűncselekményekkel kapcsolatban történik. A büntetőbíráskodási funkció átvitelének eszméje egyes országokban éppen a magánvádas bűncselekményekkel kapcsolatos okok miatt lépett fel. Jóllehet a magánvádat az idők folyamán egyre jobban korlátozták, az effajta bűncselekmények százalékaránya a kimondott büntetőítéletek számához viszonyítva továbbra is nagy.⁵ A magánvádas bűncselekmények problémájával kapcsolatban több megoldást javasolnak: továbbra is csökkenteni kell a magánvádas bűncselekmények számát és közvádasokkal felcserélni őket, továbbá e bűncselekményeket a közigazgatási jog hatáskörébe kell utalni, és végül a bűnözés e nemének tárgyalására külön társadalmi bíróságokat kell alakítani. E javaslatok alapján először a Szovjetunióban, majd később más európai szocialista államokban is elvtársi bíróságokat alakítottak, amelyeknek, meghatározott feltételek fennforgása esetén, joguk és kötelességük a bűncselekmények e nemének tárgyalása. Ha a büntetőbíráskodási funkciónak a társadalomra való átvitelét nem indokolják az általános hatáskörű bíróságoknak a kisebb jelentőségű bűnözéstől való tehermentesítésével, hanem azt más alapokra helyezik, az a vélemény alakult ki, hogy az átvitel csak olyan perekre vonatkozhat, amelyekben a közérdek nem játszik lényeges szerepet, hanem az egyedek egymásközötti viszonyában merül ki.⁶ Ha egyes bűncselekményekkel kapcsolatban csak egyes funk-

ciókat és nem magát a bűncselekményt ruházzák át a társadalomra, fennmarad a lehetőség, hogy konkrét bűncselekmény esetében az ítélkezés funkciója mégis a rendes bíróság előtti büntetőeljárás része legyen. Az átruházással csak annak lehetőségét nyitjuk meg, hogy a bíraskodás egyes bűncselekményekkel kapcsolatban vagy a jogrend, vagy a társadalmi rend keretében történjék. Ezzel kapcsolatban felvetődik a kérdés, milyen alapon kell eldönteni azt, hogy konkrét esetben a bírói funkciót állami bírósági szerv, vagy társadalmi szerv végezze-e. Ez a kérdés két alapvető módon oldható meg:

Az első megoldás szerint, amelyet a Szovjetunióban és az európai szocialista államokban fogadtak el, a törvény absztraktnak és előre meghatározza azokat a bűncselekményeket, amelyekkel kapcsolatban a büntetőbíraskodási funkciónak a társadalmi bíróságra való átvitele megtehető, valamint ezen átvitelnek konkrét esetben való külön eljárásjogi és anyagi jogi feltételeit. Ha a bíróság, vagy kivételesen az előzetes eljárás szervei megállapítják, hogy olyan bűncselekményről van szó, melynek esetében a büntetőbíraskodás átruházható társadalmi bíróságra, és megvannak az átruházás feltételei, az ügy a sértett, vagy a magánvádló akaratára való tekintet nélkül áttehető a társadalmi bírósághoz. E megoldás szerint, tehát a magánvádló saját kezdeményezéséből a jogvitának a társadalmi rend keretében való eldöntése mellett dönthet, amely esetben elegendő a magánvádló döntése, ha azonban a magánvádló az eljárást megindította az általános hatáskörű bíróságnál, az nem követelheti többé, hogy ügyéről büntetőeljárás során döntsenek, s ilyen módon kizárja a társadalmi igazságszolgáltatást. A bíróságnak a funkció átruházásáról szóló határozata kötelező a felekre, és ilyen döntés után az ügyet akkor is a társadalmi bíróság előtt kell tárgyalni, ha a felek ezt ellenzik.

A másik lehető megoldás merő ellentéte az elsőnek, és lényegében a társadalmi igazságszolgáltatás kötelező voltán alapul. E megoldás értelmében a törvény egyes bűncselekményekkel kapcsolatban lehetővé teszi a büntetőbíraskodási funkció átruházását társadalmi szervekre, azt a kérdést azonban, hogy az ügyet a jogrendben, vagy a társadalmi rendben tárgyalják-e majd, a sértett és a terhelt közötti szabad megállapodás dönti el. Ez a megoldás a becsületbíróság egy nemének és a jugoszláv békéltető tanácsnak felel meg, és elméletileg helyesebb az elsőnél. Ezzel kapcsolatban azonban nem szabad szem elől téveszteni, hogy ha a társadalmi igazságszolgáltatást átengednék a magánszemélyek akaratának, az csak ritkán, úgyszólván történetesen működne, mint ahogy ma Jugoszláviában a békéltető tanácsok is csak ritkán működnek.

Véleményünk szerint ezek igen fontos kérdések, melyek megoldása messzemenő következményekkel járhat. Egyrészt ugyanis számos ok szól amellett, hogy a felek számára lehetővé kell tenni, hogy befolyást gyakorolhassanak az igazságszolgáltatás megválasztására. A társadalmi igazságszolgáltatás ugyanis azt volna hivatva biztosítani, hogy az állampolgárok a nekik legmegfelelőbb módon tárgyalják jogviszályaikat, másrészt

azonban nem volna helyénvaló rájuk kényszeríteni a társadalmi bíróság előtti tárgyalást, ha szerintük a büntetőeljárás helyénvalóbb, mint a társadalmi szerv előtti eljárás, még akkor is, ha valószínű, hogy a bűncselekmény tárgyalását nem a társadalmi bíróságok elé viszik, minek következtében e bíróságok csak kivételesen és rendszertelenül fognak működni. A társadalmi bíróság rendes működésének orvoslása azonban nem abból áll, hogy a magánvádlót rákényszerítjük ügyének társadalmi bíróság előtti tárgyalására, hanem abból, hogy a társadalmi igazságszolgáltatást olyan módon szervezzük meg, hogy a felek azért döntsenek ezen igazságszolgáltatás mellett, mert az gyorsabban és hatékonyabban jár el ügyükben. A terhelt és a sértett részéről kétségtelenül fennállhatnak olyan gyakorlati okok, amelyek amellet szólnak, hogy esetüket büntetőeljárásban, és ne társadalmi bíróság előtt tárgyalják.¹⁷ A büntetőeljárásban a sértettnek is és a terheltnek is igen sok szilárd biztosítéka van jogai teljes érvényesítésére, amire a társadalmi bíróság nem nyújt kellő biztosítékot. Egyrészt a társadalmi igazságszolgáltatás kötelező volta és a büntetőeljárás megindítása lehetőségének kizárása. Továbbá a feleknek az a meggyőződése, hogy a társadalmi eljárásban nem tudják kielégítő módon megvédeni az érdekeiket ért sérelmet és érvényesíteni jogaikat, arra készítetik a magánvádlót, hogy egyáltalán ne indítson eljárást, vagy hogy elálljon a megindított eljárástól, ami káros, mert a kisebb jelentőségű bűncselekményeknek ma is csak igen kis részük fejeződik be bírósági ítélettel. Másrészt pedig úgy tűnik, hogy a feleknek nem kellene megadni a jogi út megválasztásának lehetőségét, mert így az átruházás a hatáskörnek különféle szervek közötti megosztása kérdését jelenti, holott az a törvény és a közrend kérdése, nem pedig magánszemélyek ügye.

E kérdés megoldása attól függ, mit akarunk a büntetőbíráskodási funkció átvitelével elérni. Ha a rendes igazságszolgáltatás rendszerén belül a mai bíróságoktól eltérő, laikusokból álló társadalmi bíróságot akarunk (amelyben ekkor igen kevés a társadalmi elem), akkor ez nem alapulhat a felek önkéntességének elvén. Ekkor azonban felvetődik a kérdés, vajon indokolt-e a büntetőbíráskodási funkciónak ilyen bíróságra való átruházása.

II. A TÁRSADALMI IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS KRITIKAI VIZSGÁLATA

A társadalmi büntető igazságszolgáltatás bizonyos pozitív eredményeket mutathat fel. Általa kiküszöbölhetők az „állami” igazságszolgáltatás egyes mai nehézségei. A társadalmi igazságszolgáltatásnak fontos szerepe lehet az erkölcs, a társadalmi rend és a béke fejlesztésében és megvédésében. A társadalmi igazságszolgáltatásnak az állammal szembeni előnye, hogy jobban ismeri a bűncselekmény elkövetőjét, továbbá a dolgok és azon társadalmi körülmények állását, amelyekben a bűncselekményt el-

kövezték. Ezekből az előnyökből azt a következtetést vonhatnánk le, hogy a társadalmi igazságszolgáltatás keretében sokkal valószínűbb a büntetőügy alaposabb, helyesebb, jobb és gyorsabb letárgyalása. A társadalmi igazságszolgáltatásnak egyik kétségtelen előnye, hogy megszabadítva a rendes bíróságot a kisebb jelentőségű büntetőügyek tárgyalásának terhétől¹⁸, megteremti annak a bírósági munkának jobb szervezési feltételeit, amely ma még nem valósítható meg teljesen (a bűnözés figyelemmel kísérése, a határozathozatal közvetlenségének és kollektivitásának kiterjesztése, a személyiség vizsgálata stb.).⁹ Az táruházással a büntetés társadalmi intézkedéssé változik, s ilyen módon elérhető a büntetőjog deponalizációja. A társadalmi igazságszolgáltatásban való részvétel során az állampolgárok hozzászoknak az állami teendők végzéséhez és felkészülnek az állami igazságszolgáltatás funkciójának átvételére, az állam megszűnése esetén. Végül az átruházás mindazon nehézségek ellenére is, amelyek az ilyen módon végrehajtott társadalmiasítás útjában állnak (lásd a III. fejezet fejtegetéseit) a büntetőbíráskodás bizonyos társadalmiasítását jelenti.

A társadalmi büntető igazságszolgáltatás jelentőségét néha eltúlozzák. Azt állítják, hogy az hatékonyabb az állami igazságszolgáltatásnál, s hogy nagy nevelő és javító hatása van. Ennek igazolásaként hangsúlyozzák, hogy a terhelték majd minden esetben azt kívánják, hogy ügyüket általános hatáskörű bíróság előtti büntetőeljárásban tárgyalják, nehogy ki legyenek téve nyilvános bírálatnak és a társadalmi bíróság részéről kimondott intézkedésnek.¹⁰ Ez a körülmény azonban úgy is magyarázható, hogy a társadalmi bíróság előtti eljárástól való húzódozás azt is jelentheti, hogy a terhelt igyekszik személyiségét megvédeni, és indokoltan arra törekszik, hogy tettéért megfelelő eljárásban feleljen és igazságos büntetést kapjon. A terhelt érdekei védelmének jobban megfelel a helyes elbánás biztosítékaival teli büntetőeljárás, mint az, hogy a terhelt nyilvánosan, sokszor minden tekintet nélkül, ki legyen téve kollektíva-beli elvtársai hangulatának, akik bosszúállók, irigyek, ingerültek, s ezekhez hasonló indulattal telik lehetnek. Az a büntetés, amelyet a terhelt a társadalmi bíróság előtt tárgyalt bűncselekményért a büntetőeljárásban a büntetőrendszer legenyhébb büntetéseként kaphat, a terhelt számára igen gyakran összehasonlíthatatlanul könnyebb, mint a társadalmi intézkedés. Az irodalom egy része azt állítja, hogy a társadalmi bíróságok működése a bűnözés bizonyos nemének csökkenésével járt. A társadalmi bíróságokkal végzett szovjet kísérlet a magánvádas bűncselekményekért elítéltek számának rohamos csökkenésével járt, amiből az irodalom egy része azt a következtetést vonta le, hogy a kisebb jelentőségű bűnözés, sőt a bűnözés teljes egészében is csökkenőben van. A kisebb jelentőségű bűncselekményekért elítéltek száma azért csappant meg hirtelen, mivel az effajta bűnözés legnagyobb részét (mintegy 80%-ig) áttették olyan más társadalmi bírósághoz, melynek adatai (a sértett közvetlenül az elvtársi bírósághoz fordult, az elvtársi bíróság saját kezdeményezéséből indított eljárást, vagy

pedig az általános hatáskörű bíróság az ügyet minden határozathozatal, és az esetnek statisztikai feljegyzése nélkül tette át az elvtársi bírósághoz) nem szerepelnek a bírósági bűnözési statisztikában.¹¹

De eltúlozzák a társadalmi igazságszolgáltatás fogyatékosait is. A nyugati demokrácia országainak irodalma felnagyítva e fogyatékoságok jelentőségét olyan fogyatékoságokat is a terhére ír a társadalmi igazságszolgáltatásnak, amelyek semmi körülmények közt sem állanak fenn.¹² Azt állítják például, hogy a társadalmi bíróságok a „politikai kényszer elkendőzésének” formái, amelyre a kormánynak azért van szüksége, hogy megszilárdítsa ideológiáját és egyben megszabaduljon a büntető szankciók közvetlen alkalmazásának terhétől. Azt állítják, hogy a Szovjetunióban az állampolgárok nagy számát az államhatalom aktív segítőivé tették, s ily módon az ellenőrzés határait hatékonyan kiterjesztették a társadalmi élet minden formájára.¹³ E vélemények szerint a szovjeteknek egy pönalé-rendszer jellegű társadalom kiépítése a céljuk, amelyben az állam minden polgára rendőrré változik.¹⁴ Továbbá azt állítják, hogy egy jogállamban a társadalmi bíróságot rombolja a törvényességet, tagadja a büntetőjogi felelősség jogilag megállapított alapjait, és védelem nélkül hagyja az állampolgár szabadságait és jogait.¹⁵

Nem nehéz bebizonyítani, hogy az idézett vélemények helytelenek. Azokban az országokban, amelyekben van társadalmi igazságszolgáltatás, mint például a Szovjetunióban, amely ezt elsőnek szervezte meg, nem „pönalé társadalom”, hanem bűnözés nélküli társadalom megteremtésére törekednek. A szocialista országok társadalmi bíróságainak gyakorlata megmutatta, hogy a törvényesség megőrizhető a társadalmi igazságszolgáltatás működése mellett is. A törvénytelenység és önkényesség több-kevesebb hatékonysággal megszüntethető a társadalmi igazságszolgáltatás kimerítő jogi szabályozásával, és a felsőbb társadalmi és állami szervek, s általában a nyilvánosság jól megszervezett ellenőrzésével. A büntetőbíróságot funkciójának a társadalomra való átvitelével létesült társadalmi igazságszolgáltatás ma még szembetalálja magát számos, más nehézséggel és veszéllyel is. Ezek röviden a következők:

1. *A szakszerűség kérdése.* — A szakavatott és hivatásos személyek részvétele nélkül folyó társadalmi büntető igazságszolgáltatás semmiképpen sem egyeztethető össze azzal a követelménnyel, hogy a büntető igazságszolgáltatás tudományos alapon nyugodjon, s hogy azok, akik benne tevékenykednek új ismeretekkel bővítsék szakképzettségüket. A büntető igazságszolgáltatásnak ma új, bonyolult feladatai vannak (a bűnözés okainak vizsgálata, a terhelt személyiségének tanulmányozása, a bűncselekmények elkövetőinek átnevelése stb.), amelyek sikeres elvégzéséhez a pusztán jogi szakképzettség nem is elegendő. A büntetőbírótól ma megkövetelik, hogy jogi képzettségén kívül más kiegészítő (kriminológiai, műszaki, lélektani stb.) szaktudással is rendelkezzen.¹⁶ A kizárólag laikusokra, még hozzá olyan laikusokra bízott büntető igazságszolgáltatás, akik

azzal nem foglalkoznak hivatásszerűen, csak nehezen tudja megoldani az elkövetett bűncselekménnyel előállott bonyolult társadalmi viszonyokat. Az ilyen igazságszolgáltatás megteremtésére irányuló kívánság egyenlő a kuruzslásra való visszatérés óhajával¹⁷, amit ma egyetlen ember sem kíván komolyan. Jogosan kételkedhetünk tehát abban, hogy egy kizárólag laikusokból összeállított, nem hivatásos szerv jól működő bíróság lehetne, s sikerrel tudná megoldani azokat a bonyolult kérdéseket, amelyekről már bebizonyosodott, hogy a kizárólag egy irányban magasan képzett igazságügyi káderekkel sem oldhatók meg kielégítő módon.

2. *A polgárok lehetősége és készsége a büntetőbíráskodásban való részvételre.* — A büntetőbíráskodási funkciónak a társadalomra való átvitele nehezen hangolható össze a mai, modern világban már létező társadalmi munkamegosztással. A közvetlen termelők, akikre ez az eszme elsősorban számít, az általuk végzett társadalmi és politikai funkcióikkal, valamint a termelésben való részvételükkel annyira elfoglaltakká váltak, hogy már nem marad szabad idejük sem a büntetőbíráskodásban való részvételre, sem pedig a büntetőigazságszolgáltatás sikeres végzéséhez szükséges kulturális felemelkedéshez.¹⁸ A polgárok nagy része nem is fogadná el a büntetőbírói funkciót, egyesek a bosszútól való félelmükben, politikai, erkölcsi, vallási meggyőződésből, mások meg azért, mert nem érzik magukat alkalmasnak ilyen munka végzésére (a büntetőbíráskodásban való részvétel meghatározott szak-, intellektuális, akarati és magas erkölcsi képességeken alapuló konkrét aktivitást követel). Ezenkívül az állampolgárok többsége alapjában elégedett azzal, ahogy az állam igazságszolgáltatási szervei büntetőbíráskodási funkciójukat végzik, és tudatában vannak, azon ellenőrzés lehetőségének és hatékonyságának is, amelyet közvetlenül, vagy képviseleti szervei útján az állami igazságszolgáltatási szervek fellett gyakorolhat.

3. *Az objektivitás és függetlenség kérdése.* — Helyes és törvényes határozatok meghozatalának feltétele a tárgyilagosság és a függetlenség a büntetőügyek tárgyalásában. A bírósági büntetőeljárásnak számos eszköze van, amely ezt bizonyítja. A társadalmi bíróság előtti eljárásban szabály szerint nincsenek meg a bűncselekmények tárgyilagossága és részrehabilitálás nélküli tárgyalásának biztosítékai, amelyek a rendes bíróság rendszerét jellemzik. Igaz, a társadalmi bíróságok szabályai megfogalmazhatók úgy is, hogy azok biztosítsák a társadalmi szerv előtti eljárás tárgyilagosságának legalább a minimumát (az eljárás nyilvánossága, a határozatok ellenőrzésének bevezetése stb.), de a dolog természeténél fogva a társadalmi bíróság előtti eljárás nem rendelkezhet a tárgyilagossággal valamennyi jogi biztosítékával (a védelemre való jog, az ártatlanság védelme, a bűncselekmény pontos minősítésének kötelezettsége, a kizárási okok alkalmazása, a bizonyítási eljárás biztosítékai stb.), mert ebben az esetben az jogi eljárássá változna át. Ezenkívül a szakértelem hiánya miatt esetleg

nem veszik figyelembe a társadalmi bíróságok előtt korlátozott számban alkalmazható bizonyítékokat sem. Ez veszélyezteti a társadalmi bíróságok helyes határozathozatalát és a törvényességet, mely hibák csak ritkán és nehezen hozhatók helyre. A társadalmi bíróság a közvélemény közvetlen befolyása alatt működik, melynek állásfoglalása lehet helyes, de igen gyakran téves is.¹⁹ Annak lehetősége, hogy a közvélemény tévesen kialakult ítélete befolyásolhatja a határozathozatalt, a társadalmi bíróságot kiteheti külső nyomásoknak, a felületes megítélések, a szenvedélyek, a dac és a bosszúállás befolyásainak; egyesek magatartásával kapcsolatban lehetővé teszi az embertelenséget és a túlzott szigort, mások magatartásával kapcsolatban pedig az elnézést, az engedékenységet és a túlzott enyhiséget. Ezek a lehetőségek a társadalmi bíróságot az utca, a szenvedélyek és az önkény ítélőszékévé változtathatják.²⁰ A szakavatatlan személyekből álló és formátlan eljárásban ítélkező társadalmi bíróság előtt a függetlenség nem biztosítható, és komoly veszély forog fenn arra is, hogy e bírósággal könnyebben visszaélnek, bizonyos napi politikai célok elérésére, mint az állami bírósággal.

4. *A jog és a törvényesség tekintélyének megőrzése.* — Az abszolút szabad és jogi normákhoz nem kötött társadalmi igazságszolgáltatás azzal a veszéllyel jár, hogy komolyan fenyegeti a jog tekintélyét, rombolja a törvényességet és helyet ad az önkénynek és a döntőbíráskodásnak. E veszélyeket már mindenütt észrevették, úgyhogy a társadalmi bíráskodás népszerűsítésének és a jogi terminológiától, a jogi biztosítékoktól és a jogi normáktól való megtisztításának irányzata ma az egész világon összeütözik egy másik, ezzel teljesen ellentétes irányzattal, amely a társadalmi bíráskodást törvénynek, jogi elveknek és államjogi szervek felügyeletének akarja alávetni. Ma mindinkább e második irányzat kerül előtérbe és szemmel láthatóan erősödik az első rovására. A társadalmi bíráskodás ma ilyen módon a jogi és a nem jogi, az állami és a társadalmi instanciák közötti instanciává válik, ami ellentmond annak az eszmének, amelyen alapszik.

5. *A magánéletre való jog megvédése.* — Ha a kisebb jelentőségű jogsértések tárgyalása és a társadalmi intézkedések alkalmazása az állam valamennyi polgárának ügyévé válik, komoly veszedelem forog fenn, hogy az ember személyisége semmilyen tekintetben sem marad kizárólagos sajátja. Ez sérti a magánéletre való jogot, amit bizonyos mértékben akkor is el kell ismerni, ha bűncselekmény elkövetőjéről van szó. E jog védelmére a társadalmi bíráskodásban nem lehet szilárd biztosítékot nyújtani. A társadalmi igazságszolgáltatás nyilvános, elvtársi bírálaton alapszik, amelybe mindenki könnyen és gyorsan bekapcsolódhat. A veszély abban áll, hogy a nyilvános bírálatnak nem szabad elvtársiatlannak, tekintetnélkülinek, helytelennek vagy, ha az helyes is, szükségtelennek lennie. Az

ilyen bírálattal indokolatlanul megbolygatja az emberek nyugalmát, eltörli a véleményekben és a magatartásban megnyilvánuló egyéniséget, és elítél minden, bizonyos szabványoknak meg nem felelő gondolatot.

6. *A társadalmi intézkedések.* — Külön és igen nagyszámú nehézség jelentkezik a társadalmi intézkedések gyakorlati alkalmazásával és ezek nevelő és javító hatásának biztosításával kapcsolatban. Az államra és a jogra való támaszkodás nélkül a társadalmi intézkedések mit sem érnek, illetve csak annyit érnek, amennyi értékük a megtorló hatás tiszta társadalmi mechanizmusainak van. (Ennek tárgyalását lásd a következő fejezetben).

*

A felsorolt nehézségek közül²¹ egyesek semmiképpen sem kerülhetők el, mert azok a társadalmi fejlődés még meg nem valósított objektív feltételeitől függenek, mint amilyenek: az anyagi termelés olyan mérvű növelése, amely lehetővé teszi az igazgatási és termelői munka közötti határ eltörlését, a jogi tudat, az általános műveltség és az erkölcsök magasabb szintje és egyebek. Ezzel szemben másféle nehézségek kiküszöbölhetők, ha a társadalmi büntetőbíráskodást törvény szabályozza, ha jogi elveknek vetik alá, ha az állami igazságszolgáltatás szerveinek felügyelete alá helyezik, s ha az államjogi kényszerítés és a társadalmi büntetőbíráskodásban megnyilvánuló megtorlás között megőrizzük a minimális kapcsolatot. Ebben az esetben azonban a társadalmi büntetőbíráskodás az államjogi intézmény jogi jellegével bír és felvetődhet a kérdés, vajon indokolt-e, hogy a már meglévő állami bíróságokon kívül, amelyeknek helyzete a társadalmi bíráskodás bevezetése esetén változatlan marad, olyan új bíróságokat alakítani, amelyek egész sor olyan, eddig nem ismert, nehezen megoldható problémát vetnek fel. Valószínű, hogy a társadalmi bíróságok megszüntethetnek számos, az állami bíráskodással járó nehézséget, de kérdés, hogy az amit kapunk, arányban áll-e azzal, amit elvesztünk.

III. MIVEL INDOKOLHATÓ A BÜNTETŐBÍRÁSKODÁSI FUNKCIÓ ÁTVITELE A TÁRSADALOMRA ÉS MI A CÉLJA

A büntetőbíráskodási funkció átvitelének nincs egyetlen általános, közös célja, hanem különféle célokat tűznek ki, amelyek az idők folyamán még ugyanazon társadalmi közösségekben is változtak. A büntetőbíráskodási funkció átvételére, vagy bizonyos eljárási-politikai és gyakorlati, vagy elméleti okokból került sor, de felvetődik a kérdés, indokoltak-e azok a célok, amelyeket a büntetőbíráskodási funkció átvitelével kitűztünk magunk elé, s hogy megvalósíthatók-e azok ma.

1. A büntetőbíráskodás társadalmosítása

A szóban forgó átruházásnak egyik lehetséges célja a büntetőbíráskodás társadalmosítása. Az állami funkciók társadalmosítása általános törvényszerűség a szocialista államokban, amelyek szoros kapcsolatban vannak az öngazgatás marxista elvével és az állam és a jog elhalásának elméletével. Az állami funkciónak a társadalomra való átvitele e funkciók társadalmosításának egyszerű és hatékony módja. Ezzel kapcsolatban azonban felmerül az az elméletileg még csak kevéssé feldolgozott kérdés, vajon társadalmosítható-e a büntető igazságszolgáltatás is a társadalmi szervekre való átvittel, és nem volna-e ez elérhető e funkció társadalmosítása más, könnyebb módon is.

a) Az első kérdésre adandó válasz megkívánja, hogy közelebbről megvizsgáljuk a társadalmi bíráskodás jellegét, amely az államjogi bíráskodásnak a társadalomra való átruházásával alakult ki. A büntetőbíráskodás jellegéről azonban csak akkor alakíthatjuk ki véleményünket, ha megvizsgáljuk a társadalomra átvitt funkció jellegében beállott változásokat. Hogy a funkció jellegében beállott-e változás, vagy sem, az első sorban attól függ, van-e az átvitt funkcióban államhatalmi, és az e hatalommal járó állami kényszerítési elem, vagy nincs. A funkciónak az egyik szervről a másikra való átvitele egymagában még nem jelenti az átvitt funkció jellegének megváltozását. A büntetőbíráskodási funkció csak akkor veszti el államjogi jellegét és válik társadalmivá, ha úgy viszik át a társadalomra, hogy az az átvitel után többé nem végezhető az államjogi kényszerítés eszközeivel, ha többé nem támaszkodhat a kényszerítésre és ha működésében hiányzik a többi államjogi befolyás. Fordítva, nem, vagy csak igen kismértékben változik meg a funkció jellege, ha azt az átruházás után is közvetve, vagy közvetlenül az államjogi kényszerítés eszközeivel végzik.

A büntetőbíráskodási funkciónak teljesen társadalmivá való átválttatására irányuló kísérletek eddig nem sikerültek, jóllehet az elméleti szempontból lehetséges. Ilyen átváltozást helyén való volt várni, mert a büntetőbíráskodásnak az államról a társadalomra való szélesebb értelemben vett átvitelének csak akkor van értelme, ha az e funkciónak új jelleget ad és teljesen szakít az államjogi kényszerítéssel. A gyakorlatban azonban a büntetőbíráskodási funkciónak olyan átvitelére, amelyben az teljesen társadalmi funkcióvá változik át, csak igen ritkán került sor, és ha ilyen átvitel történt is, az elért eredmények igen gyengék voltak. Ha az átvitel úgy történik, hogy a büntetőbíráskodási funkció teljesen átváltozik társadalmivá, s az az állam külön befolyása és az államjogi kényszerre való támaszkodás nélkül működik, tiszta társadalmi bíráskodást kapunk, amely azonban olyan bizonytalan, hatástalan és tetszés szerinti lesz, hogy gyakorlatilag semmit sem jelent, vagy pedig nagymértékben veszélyezteti az államot és a társadalmat. Az eddigi gyakorlat azt mutatja, hogy az államtól és jogtól teljesen elválasztott, tiszta társadalmi igazságszolgáltatás

egyesek, vagy csoportok önkényeskedésének állandó forrásává válik, hogy halott intézmény, vagy pedig az általa hozott intézkedések értéktelenek és teljesen hatástalanok.

A társadalmi bírászkodásban érvényesülő államjogi befolyások, amelyek, jóllehet a büntetőbírászkodási funkciót tényleg átvitték társadalmi szervekre, akadályozták e funkciónak teljesen társadalmi funkcióvá való átváltozását, véleményünk szerint a következők:

Először, a büntetőbírászkodási funkció átruházásának, valamint annak a társadalmi bírászkodásnak jogi szabályozása, amelyben e funkciót az átvitel után gyakorolják. A büntetőbírászkodási funkció átvitelét jogszabálynak kell szabályoznia, mert ez az államtól indul ki, amely mérlegeli, hogy mennyiben opportunus ilyen vagy olyan intézkedésnek kitenni a bűncselekmények elkövetőit, és amely államtól függ, hogy lehetővé teszi-e, hogy a büntetőbírászkodást egyes cselekményekkel kapcsolatban társadalmi szerv előtti eljárásban folytassák le. Az államnak jogszabállyal kell előírnia a funkció átruházásának lehetőségét, meghatároznia a bűncselekményeket, amelyek tekintetében a funkciót átruházzák, valamint az átvitelnek konkrét esettel kapcsolatos, különös feltételeit. A társadalmi bírászkodásnak minden további jogi rendezése elvileg indokolatlan, mert a társadalmi funkciókat a jogrenden kívül kell gyakorolni. Ezzel szemben ma azt tapasztaljuk, hogy a társadalmi bírászkodást a jogi normák meglehetősen részletesen szabályozzák.²² Ilyen módon egy új, alapján véve továbbra is jogszabályi rendezésű büntetőbírászkodás alakul ki, úgyhogy felvetődik a kérdés, miben különbözik az új a régitől, és szükséges-e a társadalmi bírászkodás jogi szabályozására.

A minden államjogi szabályozástól mentes társadalmi bírászkodás egy jogállamban igen veszélyes a törvényességre. Az ilyen alapon rendezett társadalmi bírászkodás nincs összhangban a jogrend általános szabályaival, igen gyakran vissza lehet élni vele és könnyen eszközzé válhat az egyesek és társadalmi csoportok önkényeskedésének. Ezek a fenyegető veszélyek inodkolttá teszik, hogy a társadalmi bírászkodást ma egyrészt jogszabályok rendezzék, jóllehet e bírászkodás jellege azt kívánja, hogy az teljesen a jogi rendezésen kívül álljon. Másrészt a jogilag szabályozott társadalmi bírászkodás azzal fenyeget, hogy azt sajátos államjogi intézménnyé változtatja. Annak ellenére, hogy a társadalmi bírászkodás megalakulása és részben működése is jogszabályokon alapszik, az ha működése során nem támaszkodhat az állami kényszerítés eszközeire, elsősorban társadalmi (és nem állami) kell lennie). A társadalmi bírászkodás és az annak során végzett funkció jellegének megállapítása nem e tevékenység jogi szabályozásán múlik, hanem azon, hogy működésében alkalmazhat-e államjogi kényszert vagy sem. Ha ilyen kényszer nem alkalmazható, akkor az megszűnik állami lenni és társadalmivá válik, még akkor is, ha szervezete jelentős mértékben jogszabályokon nyugszik.

A büntetőbírói funkció átvitelével előfordult már az is, hogy a „társadalmi” szervekre átruházták az államhatalom egy részét is. Erre

azért volt szükség, hogy a társadalmi intézkedések számára biztosítsák a szükséges hatékonyságot (mivel azok, a jelen feltételek mellett, kevésbé voltak hasznosak). Ez annak következménye volt, hogy a társadalmi büntetőbíráskodás működésének társadalmi feltételei nem valósultak meg. Az erkölcsi tekintély hiányát, az állampolgárok viszonylag alacsony politikai öntudatát és általános kultúráját stb. az államjogi kényszerítés delegálásával kellett pótolni. Csak igen kevés és periferikus jellegű bíráskodási feladat akadt, amelyet a társadalomnak sikerült kizárólag a társadalmi intézkedésekre támaszkodva elvégeznie. Ezért a társadalmi bíráskodás és az államjogi kényszerítés között szoros kapcsolatnak kell fennállnia. A társadalmi szervek az államjogi kényszerítést rendszerint nem közvetlenül alkalmazzák, jóllehet ez is lehetséges,²³ hanem tevékenységük során továbbra is az állambírói szervek által alkalmazott kényszerítésre támaszkodnak.²⁴

Az állami és a társadalmi igazságszolgáltatás közötti kapcsolat néha annyira kifejezett, hogy a társadalmi igazságszolgáltatás formálisan is be van építve az állami igazságszolgáltatás rendszerébe. Egyes országokban az alkotmány mondja ki, hogy az állami igazságszolgáltatási funkciót a bíróságok párhuzamosan, mint önálló állami szervek, és mint társadalmi bíróságok végzik.²⁵ Ilyen megoldást tartalmaz Jugoszlávia szövetségi alkotmánya is az öngazgatási bírósági szervek tekintetében (194. szakasz 1. bekezdés).

A társadalmi igazságszolgáltatás és az államjogi kényszerítés közötti kapcsolat elsősorban a társadalmi bíráskodásban alkalmazott szankciókból tűnik ki. A jogi irodalomban különböző és teljesen ellentétes nézetek alakultak ki a társadalmi bíráskodásban alkalmazott szankciókról. Egyrészt azt állítják, hogy a társadalmi intézkedés és az államjogi kényszerítés közötti kapcsolat olyan szoros, hogy az a társadalmi szankciókat, kifejezetten jogi szankció jellegűvé teszi, másrészt pedig az a vélemény, hogy a társadalmi intézkedések nem jogi jellegűek, hanem erkölcsi jellegű intézkedések. Megvizsgálva a társadalmi intézkedések jellegét, arra a megállapításra jutunk, hogy azok a jogi és az erkölcsi szankcióktól egyaránt különböznek, s hogy egy újfajta társadalmi szankciót alkotnak. A társadalmi intézkedések alkalmazásuk módjában és alkalmazásuk alapja tekintetében különböznek az erkölcsi normától (alkalmazásuk alapja a bűncselekmény elkövetése). Jóllehet a társadalmi intézkedések, alkalmazásuk alapja és módja tekintetében, bizonyos mértékben eltávolodnak az erkölcsi szankcióktól és a jogi szankciók felé közelednek, számos jellegzetességüknel fogva nem jogi szankciók. Itt újféle társadalmi szankciókról van szó, amelyeket a társadalmi rend keretében, társadalmi bíróság mond ki a bűncselekmények elkövetőire, és jellegüknel fogva a jogi és az erkölcsi szankciók között foglalnak helyet. A társadalmi bíráskodás egyéb kérdéseinek szabályozásától függően, a társadalmi intézkedések egyes esetekben közelebb állnak a jogi, más esetekben pedig az erkölcsi szankciókhoz.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a büntetőbíráskodás funkciójának társadalmi funkcióvá való átváltoztatása ma nem valósítható meg teljesen. Annak érdekében, hogy megőrizzük az állami bíráskodásban elért vívmányokat, amelyek az állam elhalása után is fentmaradnak. továbbá, hogy biztosítsuk a társadalmi bíróság által alkalmazott szankciók szükséges hatékonysági fokát, a társadalmi bíráskodásnak az államra és a jogra, valamint a kényszerítésre kell támaszkodnia, mellyel csak az állam rendelkezik. Mindaddig, amíg a társadalmi megtorlás kapcsolatban lesz az államjoggal, és jogi szabályozással bír, megalapozatlan minden olyan állítás, hogy a büntetőbíráskodás funkcióját sikerült jelentősen, vagy teljes egészében társadalmiasítani. Ezért az ún. társadalmi igazságszolgáltatás, annak szervei és az általa alkalmazott társadalmi intézkedések, a társadalmi elemeken kívül világosan megkülönböztethető államajogi elemeket is tartalmaznak. E téren tiszta társadalmi kategóriák még nem alakulhattak ki.

b) Az átruházással azonban mégis elérhető a büntetőbíráskodásnak, ha nem is teljes, de jelentős mérvű társadalmiasítása. Kérdés, vajon a társadalmiasítás elért foka megvalósítható lenne-e a jelenlegi büntetőbíráskodásban. Véleményünk szerint, a büntetőbíráskodási funkciónak társadalmivá való átváltoztatása, a jelenlegi bíráskodási rendszerben, sikeresebben és teljesebben valósítható meg új szervek alakítása nélkül, amelyek a régiekkel szemben kevésbé alkalmasak a bűnözéstől való hatékony, biztos és gyors védekezésre és az állampolgárok indokolt érdekeinek megvédésére. A mai büntetőbíráskodás nagyobb mérvű demokratizálása és társadalmiasítása már elérhető. Az a törekvés, hogy a bíróságot megfosszuk állami jellegétől, nem jelenti azt, hogy e szervet meg kell szüntetni és felcserélni egy másikkal. A bíróság ugyanis átalakítható a demokrácia és az öngazgatás elvének és az állampolgárok szabadságának és jogainak megvalósítását szolgáló igazi demokratikus szervvé. A mai bíróság lényegének megváltoztatásával, és általában a büntetőbíráskodásra vonatkozó társadalmi szemlélet megváltoztatásával (a szakértelem növelése, a bírósági teendők naprakész elvégzése, a büntetőbírák mentalitásának és szokásaiknak megváltoztatása, a büntetőbíráskodás működése szempontjából fontos társadalmi jelenségek figyelemmel kísérése és az időben való reagálás az észlelt jelenségekre, a polgárok ésszerű bekapcsolása a büntetőbíráskodás funkcióiba, a bűnözés elleni harc súlypontjának az igazságszolgáltatási megtorlásról a társadalmi megelőzésre való átvitele, szélesebb lehetőség megteremtése arra, hogy a mai büntetőbíráskodás indokolt esetben társadalmi intézkedést szabjon ki stb.) — a büntetőbíráskodás átváltoztatása és a modern társadalmi követelményekhez való alkalmazása terén több érhető el, mint a büntetőbíráskodás funkciójának külön társadalmi szervere való átvitelével.

A büntetőbíráskodás jövője a bíráskodási funkció lényegének megváltoztatásával, a bírósági szervek megváltozott jellegével és a társadalomnak a bűnözéshez való megváltozott viszonyulásával kapcsolatos változások-

ban van. A büntetőbíráskodási funkciónak társadalmi funkcióvá való átalakításának legfontosabb feltétele a büntetőbíráskodásnak a retrabuciótól és a megtorlástól való fokozatos megszabadítása. Az ilyen átalakulás nem következhet be azonnal, hanem csak fokozatosan és olyan mértékben, amennyire sürgőssé válik, hogy a társadalom megbüntesse a bűncselekmények elkövetőit, s amilyen mértékben növekszik a társadalomnak a bűncselekmények elkövetőjének megakadályozására való felkészültsége. E feladat megvalósítása nem várható el a büntetőbírástól, hanem abban részt kell vennie az egész társadalomnak, amelynek a bűnözés megakadályozására elsősorban egy hatékony megelőző rendszert kell kiépíteni. Ebben az esetben reális volna lényeges változást várni a büntetőbíráskodás funkciójában. A mai bíróság ezzel közelebb kerülhetne a társadalomhoz, mint a társadalmi bíráskodás azon szervei, amelyeket ma alakítanak. A bíróságnak demokratikus és társadalmi szervvé való átalakulása lehetséges, mivel a bíróság nemcsak állami, hanem társadalmi intézmény is.²⁶ A mai bíróság, ha a társadalomhoz közeledik, egyre inkább elveszti az állami szerv jellegét és fokozatosan szabad társadalom szervvé alakul. A büntetőbíráskodás ma már előkészíthető egy ilyen átváltozásra. Társadalmi funkciói fokozatosan és óvatosan kiterjeszthetők azon klasszikus funkcióinak terhére, amelyekkel, mint a politikai hatalom szerve rendelkezik. A büntetőbíráskodási funkció társadalmiasításának ez a lehetősége teljesen feleslegessé teszi azt, hogy e funkció újszerű végzésére külön társadalmi szerv alakuljon.

2. A társadalmi büntetőbíráskodás, mint az egyes bűncselekmények hatékonyabb és jobb tárgyalási eszköze

Eltekintve az átfogóbb elvektől a büntetőbíráskodás funkciójának átvi-tele azzal is indokolható, hogy egyes bűncselekményekkel kapcsolatban szükség van az állami igazságszolgáltatásnál hatékonyabb, célszerűbb, gyorsabb és biztosabb igazságszolgáltatásra.²⁷ Az állami bíráskodás az eljárás szempontjából és az alkalmazott szankciók tekintetében különösen alkalmatlan az egyén magánérdekeit sértő perek vitelére (becsületsértés, rágalmozás, könnyű testi sértés stb.). Ezek tárgyalása azért szenvedett kárt, mert a bíróság alacsonyabb rendű pereket lát bennük, s ezért jól-lehet a legegyszerűbb ügyek közé tartoznak, a többiekhez képest a leggyengébben, s csak igen lassan lesznek letárgyalva.²⁸ Az ezen ügyekben hozott bírósági határozatok és a bennük kimondott intézkedések nem hatékonyak, de nem csak azért, mert megkésve hozzák őket, hanem azért sem, mert sohasem billenthetik helyre a társadalmi fegyelem megingott egyensúlyát, nem elégíthetik ki a sértett érdekeit, s nem gyakorolnak hatékony befolyást az elkövetőre. A kisebb jelentőségű jogsértésekkel járó lassú, bonyolult és alakszerűtlen eljárás alkalmatlan ezek megoldására, az ezen ügyekben kiszabott szankciókkal pedig a legkevésbé érhető el nevelő

hatás. A társadalmi bíraskodás közelebb áll a tárgyalandó társadalmi viszonyokhoz, mint az állami, s ezért alkalmas, hogy a bűncselekmények egyes elkövetőivel szemben ne csak gyorsabban, hanem megfelelőbben is reagáljon. Ezért egyes cselekményekkel kapcsolatban várható volt, hogy a társadalmi büntetőbíraskodás kiküszöböli az államiban jelentkező fogyatékoságokat.

A büntetőbíraskodásnak ilyen céllal való átvitele elméletileg teljesen indokolt, de kérdés, hogy megvalósítható-e ez a cél a mai társadalomban, s ha igen, milyen mértékben. Ha az ilyen módon meghatározott céllal kapcsolatos igények és várakozások nem elégíthetők ki ugyanolyan vagy nagyobb mértékben, mint ahogy azok ma a büntetőbíraskodásban kielégítést nyernek, akkor az új társadalmi bíraskodás kialakítása nem indokolt. A büntetőbíraskodás funkciójának átvitelével, a kitűzött céllal ellentétben, egy új, a réginél kevésbé hatékony és a bűnözés elleni bonyolult harc folytatására alkalmatlanabb büntetőbíróság létesülne.

A társadalmi intézkedések hatékonysága²⁹ igen fontos, de nem az egyetlen mérce, amelyet figyelembe kell venni, ha meg akarjuk vizsgálni a büntetőbíraskodási funkció átvitelének indokoltságát.³⁰ A társadalmi bíraskodás melletti döntés azon múlik, hogy mi hatékonyabb: az elvtársi meggyőzés, vagy a büntetőeljárásban alkalmazott államjogi kényszerítő intézkedés. A társadalmi intézkedések hatékonyságát a szovjet jogi irodalomban azon személyek visszaeső bűnözésével mérik, akikkel szemben ezeket az intézkedéseket kimondták. Egyes szovjet szerzők kutatásai szerint az ilyen visszaesők száma összehasonlíthatatlanul kisebb, mint a büntetőeljárásban elítélteké.³¹ Ebből arra következtetnek, hogy egyes jogsértő cselekményekkel kapcsolatban indokolt a büntetőbíraskodás funkciójának társadalmi bíróságokra való átvitele. Ennek ellenvetéseként felhozható, hogy a társadalmi intézkedések és a büntető szankciók nem hasonlíthatók össze a visszaesők száma alapján. Társadalmi intézkedést ugyanis a legkisebb jelentőségű bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmaznak. Büntetést viszont a súlyos bűntettek veszélyes elkövetőire mondanak ki. Normális jelenségnek tekinthető tehát, hogy a nevelő hatás a kisebb jelentőségű jogsértések és kevésbé veszélyes elkövetők esetében jobban érvényesül. Ezekben az esetekben a visszaesők számának, a kimondott szankció nemére és a végrehajtásukkal elért eredményre való tekintet nélkül, szükségképpen jelentősen kisebbnek kell lennie. A kisebb jelentőségű bűncselekmények esetében a visszaesők száma szabály szerint akkor sem nagy, ha a bűncselekményre más szankcióval (nem társadalmi intézkedéssel) reagálunk, sőt egyes esetekben akkor sem, ha az elkövető ellen semmiféle szankciót sem alkalmazunk. A „javulás” és az „átnevelés” javára írt érdemek és a visszaesők számának kisebb százaléka nem tudható be teljesen a társadalmi intézkedésben rejlő kedvezőbb hatásnak, hanem inkább az elkövetett jogsértő cselekmény jellegének és a bűncselekmény elkövetőjének. A társadalmi intézkedések hasznosságának kétségen kívül megvan a hatóterülete, de ez ma még csak korlátozott és az elkö-

vetett büntettek igen kis számára szorítkozik. A társadalmi intézkedések hasznos hatása számos szubjektív és objektív tényezőtől függ, és ha e tényezők az intézkedések folyamán nem érvényesülnek maradéktalanul, akkor a várt pozitív eredmény csak igen nehezen érhető el.³² Az előbb említett tényezők igen gyakran akadályozzák a társadalmi intézkedés pozitív hatásának kifejezésre jutását. Ezért a büntetőbíráskodásnak a társadalomra való átvitele nem indokolható meg egyedül az egyes bűncselekmények elkövetőivel szembeni hatékonyabb reakció szükségességével. A hatékonyság csak az egyes bűncselekmények igen kis számával kapcsolatban indokolhatja az átvitelt.

A bűncselekményeknek a társadalmi bíróság előtti tárgyalásával kapcsolatos, fentebb leírt nehézségek (szakavatottság, tárgyilagosság függetlenség kérdése stb.), és a társadalmi szerv helyes eljárásával kapcsolatos szilárd biztosítékok hiánya miatt azt a következtetést sem lehet levonni, hogy a társadalmi szerv előtti eljárás előnyösebb a büntetőbíróság előtti-nél. Azok az előnyök, amelyekkel a társadalmi bíróság előtti eljárás rendelkezik (kevésbé bonyolult, olcsóbb és formátlanabb eljárás, gyorsabb elintézés, az ügyek jobb ismerete) eltörpülnek az ezen eljárással járó nehézségek és veszélyek mellett. A társadalmi bíróságok előtti eljárás alkalmas lehet egyes jogviszonyokban való döntésre³³, de teljesen alkalmatlan és bizonytalan büntetőjogi esetek megoldására. Ez utóbbiakkal kapcsolatban sokkal biztosabb a büntetőeljárás, amely biztosítja a tényállás pontos megállapítását és helytálló, törvényes határozatok meghozatalát³⁴. Ezenkívül a büntetőbíráskodás ilyen célú átvitelében rejlő igények megvalósíthatók a büntetőeljárásban is. Az államjogi kényszerítéstől mentes, különféle társadalmi intézkedéseket a büntetőbíróság is alkalmazhat a büntetőeljárás során, egyeseket pedig máris alkalmaz (bírói figyelmeztetés, fiatalok megróvása, stb.). Ha egyes bűncselekmények tárgyalásában az alakszerűség és a túlságosan bonyolult eljárás akadályt jelent, és ha az ilyen ellenvetés indokolt, a bűncselekményekkel kapcsolatos eljárás leegyszerűsíthető és kevesebb alakszerűséghez köthető. Ugyanúgy megoldható a büntetőeljárásban jelentkező hosszadalmasság is, úgyhogy ez sem indokolhatja a társadalmi büntetőbíróságok megalakítását.

3. A büntetőbíráskodási funkció átruházása és az állami bíróságok tehermentesítése

A büntetőbíráskodási funkciónak a társadalomra való átvitelétől az egyre nagyobb számú büntetőüggyel túlterhelt állami bíróságok tehermentesítését remélik; e tehermentesítésnek abból kellene állnia, hogy a társadalmi szervekre átruházzák azon kisebb társadalmi jelentőségű bűncselekmények tárgyalását, amelyek gyakoriságuk miatt a bíróságok elé kerülő ügyek óriási többségét alkotják. Az állami bíróságoknak e büntetőügyektől való tehermentesítése jelentős megtakarítást jelentene időben, ráfordított ener-

giában, a tárgyalásokhoz szükséges eszközökben, és lehetőséget teremtene mindezeknek más oldalon való hasznosabb felhasználására.

A büntetőbírói funkcionak az államról a társadalomra való átvitele, ha az a bíróságok tehermentesítése érdekében történik, nélkülöz minden logikát, és az átruházás nem alapulhat ezeken a bürokratikus és technikai okokon, s nem is indokolható meg velük. A bíróság csak azoktól a teendőktől tehermentesíthető, amelyek jellegüknél fogva nem tartoznak a feladatkörébe. Más teendőktől, csak azért, hogy csökkentse munkája terjedelmét, nem mentesíthető. Ha a bíróságnak sok a munkája a kiút a bírók, vagy a bíróságok számának növelésében van. A büntetőbíráskodási funkcionak a társadalomra való átvitelével a bíróságot csak bizonyos (nem jelentős) mértékben tehermentesítjük, és csökkentjük a bűncselekmények elkövetésével kapcsolatos feladatkörét. Ez azonban a jól elgondolt és megszervezett társadalmi bíráskodásnak csak egyik következménye, nem pedig bevezetésének oka.

A kritérium, amelynek alapján a tehermentesítést végre akarják hajtani, elfogadhatatlan. Kritériummá csak annak kérdését tehetjük, hogy egy bűncselekmény kisebb, vagy nagyobb jelentőségű-e, közben azonban megfelelnek arról, hogy a kisebb jelentőségű bűncselekmények is komoly bűnözési problémát jelentenek. Így például lebecsülik a társadalmi veszélyesség szempontjából egyenként kisebb jelentőségű bűncselekmények nagy számának jelentőségét, amelyek gyakoriságuk, s valamely közösség társadalmi viszonyaira gyakorolt összehatásuk miatt válnak igen jelentőssé. Kisebbségi jelentőségű bűncselekmények elkövetése bevezetés a bűnözésbe, úgy ezek elkövetői (megszokás és gyakorlat), mint a sértettek számára, akik, miután elégedetlenek a per kimenetelével, néha a legsúlyosabb bűncselekmények árán szereznek elégtételt maguknak. A kisebb jelentőségű bűncselekmények nem maradhatnak büntetlenül, mert a büntetlenség tudata újabb jogsértő cselekmények elkövetésére ösztönöz. Véleményünk szerint a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetését, többek között, megakadályozzuk azzal is, hogy fokozott harcot folytatunk a kisebb jelentőségű bűnözés ellen.

Az európai szocialista országok társadalmi büntetőbíráskodásának gyakorlata azt mutatja, hogy a büntetőbíráskodási funkcionak a társadalomra való átvitele, a büntetőbírók tehermentesítése tekintetében, nem elégitette ki a várakozásokat. Az állami igazságszolgáltatási szervek az átvittel mentesülnek ugyan büntetőbíráskodási funkció közvetlen végzésétől, de nem mentesülnek annak végzéséről való további gondoskodásról. Az állami igazságszolgáltatási szerveknek még igen sokáig jelentős segítséget kell majd nyújtaniuk az igazságügyi funkciók végzésére kijelölt társadalmi szerveknek,³⁵ sőt közvetlenül is el kell majd végezniük a társadalmi szervnek átadott büntetőügyekkel kapcsolatos teendők egy részét. Ez néha éppolyan mértékben megterheli az igazságszolgáltatási szerveket, mintha a büntetőbíráskodási funkciót maguk végeznék. Ezenkívül nem szabad elfelejteni, hogy az állami igazságügyi szerveknek ilyen módon

elért tehermentesítése olyan teendőkkkel terheli meg a polgárok nagy számát, amelyeket eddig nem végeztek. Ezért szélesebb társadalmi szempontból szemlélve a dolgokat, a büntetőbíráskodási funkciónak a társadalomra való átvitelével nyert tehermentesítés csak látszólagos.

Zárá megállapítás helyett

A bíráskodási funkciónak a társadalomra való átvitelének eszméje nem vethető el eleve és abszolúte. Ez tekintetbe jöhet a jogrenden esett egyes (pl. polgárjogi) sérelmek esetében, és ilyen átvitel meghatározott feltételek mellett célszerű lehet. A bíráskodási funkciónak társadalmi szervekre való átvitele azonban a büntetőjog tekintetében nem jöhet számításba. A mai társadalmi feltételek, jóllehet nem zárják ki a büntetőbíráskodási funkciónak társadalmi szervekre való átvitelét, elégtelenek arra, hogy a kis számú bűncselekmény tárgyalására létesített társadalmi igazságszolgáltatás nehézségek és veszélyek nélkül működhessen. Ezek a nehézségek és veszélyek kárt okozhatnak a bűnözés ellen folyó általános harcnak és lényegesen befolyásolhatják az ember társadalmi helyzetét. A társadalmi igazságszolgáltatással járó nehézségek és veszélyek, és a kiküszöbölésükre, vagy legalábbis az enyhítésükre irányuló törekvések lehetetlenné teszik, hogy az átvitel teljesen társadalmiasítsa a büntetőbíráskodási funkciót. A büntetőbíráskodási funkció társadalmiasításának útjában álló nehézségek, és az a törekvés, hogy a társadalmi büntető igazságszolgáltatást a nehézségek ellenére is bevezessék a gyakorlatba, egyes országokban azt eredményezték, hogy a társadalmi szerveket átváltoztatták olyan állami, vagy fél állami szervekké, amelyek a bíráskodási funkciót ugyanolyan módon végzik, mint az átvitel előtt, azaz az állami igazságszolgáltatási szervek módszerével. Ez az eredménye pedig éppen az ellentéte annak, amit az átviteltől elméletileg várni lehetett.

Lábjegyzet

¹ Ezeket és az ezekhez hasonló szerveket e dolgozatban közös néven társadalmi bíróságoknak nevezzük.

² Így vélekedik T. Vasiljević is (lásd T. Vasiljević, *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, Belgrád, 1971, 23. oldal, 65. számú lábjegyzet).

³ Lásd M. T. Bajmahanov „*Szovjetszkoje goszudarsztvo i pravo*”, 8/62, 27. oldal.

⁴ Jobb kifejezés híján a „társadalmi igazságszolgáltatás” kifejezéssel élünk, bár ennek is két gyengéje van: az egyik, a büntetőbíráskodás átruházásával nem keletkezik semmiféle igazságszolgáltatás a szó szoros értelmében, a másik pedig az, hogy szélesebb értelemben véve az „állami” igazságszolgáltatás is társadalmi.

⁵ Így például, jóllehet az OSZSZSZK-i Btk szerint csak három bűncselekmény üldözendő, magánindítványra, úgy számítják, hogy az elvtársi bíróságok megalakítása előtt a magánvádas bűncselekmények százalékaránya a meghozott ítéletek 35—40%-t tette ki (Katkalo—Luksevics, *Szudoproizvidsztvo po delam csasztnogo obvinenja*”, Leningrád, 1972. 7. oldaltól). A jugoszláv btk szerint hat bűncselekmény üldözendő magánindítványra, s e bűncselekmények a meghozott ítéletek mintegy 35%-t képezik.

⁶ Lj. Prvan, *Razvitak organa krivičnog sudovanja u prelaznom periodu*, „Jugoslovenska revija za krim. i kriv. pravo”, 4/66, 495. oldal.

⁷ A terhelt azért, mert lehetőség van olyan felmentő ítéletre, amely kizárja a bűncselekményért való felelősséget a társadalmi bíróság előtt, s amely ítéletet a társadalmi bíróság előtt kedvezőtlenebb feltételek mellett hozzák meg. A sértett pedig a kártérítésre való jog megvalósítása céljából.

⁸ Mellmuth Mayer, idézve R. Langenál, *Gesellschaftsgericht in Ost und West*, Berlin, 1966, 500. oldal.

⁹ T. Vasiljević, *Organizacija sudova i sudska nadležnost u ustavnim amandmanima i postupku pripreme ustava*, „Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu”, VII/73, 101. oldal.

¹⁰ S. Pavlov, *Drugarszkitе szudilista v NRBZ*, Szófia, 1964, 52. oldal.

¹¹ Lásd Katkalo—Lukasevics már idézett művét.

¹² Lásd szovjet szerzők válaszáat e bírálókatokra. P. I. Grisajev, *Kritika burzsoaznoj pravovnoj ideologiji*, Moszkva, 1964, 185. oldal.

¹³ I. Azrael, *Is Coercion withering awayä* „*Problems of Communism*”, 6/62. Ugyanígy H. Berman is. („*Washington Law review*”) 4/63, 896. oldal), aki azt állítja, hogy a társadalmi bíróságok szerepe, „hogy kitöltse a politikai ellenőrzés rendszerében támadt azon légiüres teret, amely Sztálin után a fizikai terror likvidálásával előállott”.

¹⁴ L. Lipson, Bermannál idézve („*Washington Law review*”, 4/64, 842. oldal).

¹⁵ Lásd H. Berman, *Justice in the USSR*. New York, 1963, 64. oldal.

¹⁶ Erről bővebben T. Vasiljević, *Razmišljanja o stručnom usavršavanju sudija*, „Jugoslovenska revija za krim. i kriv. pravo”, 3/68, 365. oldal és P. Kobe, *Ukrepi za pospešitev in večje učinkovitost kazenskega postopka*, „*Pravnik*”, Ljubljana, 7—9/72, 250. oldal.

¹⁷ Lj. Prvana már idézett cikkben, „*Revija*”, 4/66, 496. oldal.

¹⁸ Az adatok azt mutatják, hogy Jugoszláviában az ülnököknek csak 16% közvetlen termelő (lásd M. Perović, *Pravosudje i kako ga organizovati*, „*Arhiv za pravne i društvene nauke*”, 2/68, 211. oldal).

¹⁹ Lásd J. Bavcon, *Nekoliko primedaba u vezi sa primenom krivičnih sankcija u praksi naših sudova*, „*Jug. revija za krim i kriv. pravo*”, 2/66, 230. oldal, aki szerint a *consensus omnium* nem a legmegbízhatóbb kritériuma az igazságnak, s hogy a közvélemény reagálása ezenkívül szabály szerint megtorló és retributív jellegű.

²⁰ Lásd J. Bavcon, *Uloga javnosti u suzbijanju kriminaliteta*, „*Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*”, 2/63, 212. oldal.

²¹ A felsoroltakon kívül a társadalmi bíraskodásban még számos más nehézség is jelentkezik (a bíróság megválasztása, számbeli összetétele, hatásköre, a határozathozatal módja stb.), amelyeket e helyen nem tudunk tárgyalni.

²² Például valamennyi szocialista államban külön törvény szól a társadalmi bíróságokról, amely meghatározza azokat a szerveket, amelyek az átvitel után

a bírói funkciót gyakorolják, a szankciókat, amelyeket a társadalmi bíróságok kimondanak, sőt még az eljárást is a funkció végzésére. (Lásd pl. *Polozsenie o tovariscseszkih szudah RSZFSZR*, 1961. jul. 3.)

²³ Így pl. a Szovjetunióban bizonyos feltételek mellett a polgárokat megfoszthatták szabadságuktól; Lenin idejében az elvtársi bíróságok meghatározott tartamú szabadságvesztési büntetést szabhattak ki, az ún. társadalmi intézkedések rendszerében pedig a társadalmi bíróságok ma is kimondhatnak a jogi szankciókhoz igen közelálló rendszabályokat (pl. pénzbüntetés).

²⁴ Egyes törvényhozásokban a társadalmi bíróságokról szóló rendelkezések szerint e bíróság egyes határozatai kényszerítő erővel is végrehajthatók az állam meghatározott igazsáügyi szerve útján.

²⁵ Lásd az NDK alkotmányának 92. szakaszát és a CSSZK alkotmányának 101. szakaszát.

²⁶ A jog is egyre kevésbé a társadalmi viszonyok kényszerű berendezésének, hanem egyre inkább a társadalmi szervezet és ellenőrzésnek az eszközévé válik (lásd A. Žun, *Pravosudna funkcija v luči sociologije prava*, „Pravnik”, Ljubljana, 4—6/72, 1297. oldal) — Az a meggyőződés, hogy szükség van új társadalmi bírósági szerv megalakítására, abból a téves felfogásból indul ki, hogy a mai bíróság tiszta állami kategória, mely alkalmatlan arra, hogy társadalmi intézménnyé alakuljon át.

²⁷ Ez volt a fő oka annak, hogy a polgári bírósági funkciót átvitték különféle társadalmi bíróságokra. A perbeli felek azért egyeztek bele ebbe a bírászkodásba, viselve a vele járó fogyatékosokat és kockázatokat is, mert az új bíróságot bizonyos okokból (főleg a gyors és egyszerű eljárás miatt) előnyösnek találták a maguk számára.

²⁸ Lásd N. Dante, *Le Corti d'onore*, Milano, 1961, 15. oldal (szerinte hiábavaló lenne tagadni azt az igazságot, hogy a büntetőbíráskodás semmiféle érdeklődést sem tanúsít ezen ügyek iránt, s hogy ezek tárgyalását, nemegyszer a sértett rovására, elhanyagolja).

²⁹ Ma következő, véleményünk szerint nem a legjobban megválasztott társadalmi intézkedéseket alkalmazzák: 1. az elkövető bocsánatkérése a sértett egyéntől vagy kollektívától, 2. társadalmi figyelmeztetés, 3. társadalmi megróvás, 4. társadalmi elítélés, 5. pénzbüntetés, 6. a munkaszervezet vezetőségének javaslata, hogy az elkövetőt alacsonyabb személyi jövedelmű munkakörbe helyezék, 7. az illetékes szervnek tett javaslat a munkaviszony felmondására, 8. az okozott kár megtérítése, munkával, vagy meghatározott összeg fizetésével stb.

³⁰ A társadalmi intézkedések, valamint a büntetőszankciók hatékonysága vizsgálatának nehézségei abban állnak, hogy lehetetlen valamely biztos vizsgálati, kritériumot találni, s hogy a megállapított hatékonyság mindig relatív értékű.

³¹ A társadalmi intézkedéssel sújtottak és az elítéltek visszaesési arányszáma 0,5% a 30%-hoz (Anaškin, „Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo”, 4/66, 490. oldal. Ettől valamivel eltérő adatok „Szovjetszkoje goszdarsztvo i pravo”, 7/60 és 5/61).

³² A Szovjetunióban folytatott kutatások azt mutatják, hogy azoknak a személyeknek az egyharmada, akikkel kapcsolatban társadalmi intézkedést mondtak ki, elhagyja a nevelő hatás gyakorlásával megbízott kollektívát (leginkább azért, hogy elkerülje ezt az elvtársi befolyást, másrészt pedig azért, mert az ember szükségét érzi, hogy elkerülje az ilyen befolyással járó kellemetlensége-

ket.) Lásd I. M. Galyperin, *Vzajmodejsztvije goszudarsztvenyh organov i ob-scsesztvennoszti po borbye sz presztapnosztju*, Moszkva, 1972, 163—182. oldal.

³³ A társadalmi bíróságok előtti eljárásban pl. a kisebb vagyoni jogi perekben való döntés gyorsabb és egyszerűbb. Ez a megoldás tehermentesíti a bíróságot és csökkentheti a költségeket és az idővesztéseket.

³⁴ Teljesen megalapozatlan az az állítás, hogy a társadalmi szervek egyes bűncselekményeket a mai bírósági szerveknél jobban és hatékonyabban tudnak megoldani. Ezt az állítást kisebb jelentőségű bűncselekményekre vonatkoztatják, amelyeket azonban a mai bíróságok igen jól tárgyalnak, mert ezeknél sokkal súlyosabb ügyeket is sikerrel le tudják tárgyalni. Más dolog az, hogy a kisebb jelentőségű bűncselekmények akadályozzák a bíróságot munkájában, s hogy tárgyalásuk érdektelen a számukra.

³⁵ A szovjet gyakorlatban az elvtársi bíróságok ülésén rendszerint részt vesznek az ügyészség és a bíróság képviselői, akik a polgárokat felvilágosítják az elkövetett bűncselekmény jogi jelentőségéről.

Rezime

Prenošenje krivične sudske funkcije sa države na društvo

Na početku rada autor govori o prenošenju krivične sudske funkcije uopšte i o mogućnostima prenošenja u jugoslovenskom pravnom sistemu. Zatim sledi kritičko ispitivanje vrednosti društvenog pravosuđa (u pogledu stručnosti, mogućnosti i spremnosti građana da vrše krivičnu sudsku funkciju, u pogledu objektivnosti i nezavisnosti i ts.) i ispitivanje cilja i opravdanosti prenošenja krivične sudske funkcije na društvo (da li cilj prenošenja podružtvljavanje krivične sudske funkcije, ili stvaranje instrumenta za efikasnije i bolje raspravljavanje nekih krivičnih dela, ili rasterećenje državnih sudova, i da li su tako definisani ciljevi opravdani).

Na kraju rada je dat zaključak u kojem je rečeno da ideja o prenošenju sudske funkcije na društvo ne može biti unapred i potpuno odbačena. Prenošenje bi moglo da dođe u obzir za slučaj pojedinih povreda pravnog poretka (npr. građanskopravnih), a novim društvenim pravosuđem mogu da budu obuhvaćeni sporovi koji u potpunosti ili delimično stoje van prava (samoupravni sporovi). Međutim, sa aspekta krivičnog prava, prenošenje sudske funkcije ne dolazi u obzir. Društveni uslovi koji danas postoje, iako ne isključuju svaku mogućnost prenošenja krivične sudske funkcije na društvene organe, nedovoljni su da bi društveno pravosuđe, stvoreno ma i za mali broj krivičnih dela, moglo da funkcioniše bez teškoća i opasnosti. Te teškoće i opasnosti mogu da štete opštoj borbi protiv kriminaliteta i da nepovoljno utiču na položaj čoveka u društvu. Opasnosti koje društveno pravosuđe sa sobom donosi i nastojanje da one budu otklonjene ili ublažene, onemogućuju ostvarenje cilja koje se prenošenju postavlja i zbog koga se prenošenje vrši (podružtvljavanje krivične sudske funkcije). Nastojanje da se i pored svega toga društveno krivično pravosuđe ipak uvede u praksu, dovelo je u pojedinim zemljama do pretvaranja društve-

nih organa u državne ili poludržavne organe koji krivičnu sudsku funkciju vrše kao i pre prenošenja, metodima državnih pravosudnih organa. Taj rezultat je upravo suprotan onome koji se teorijski od prenošenja mogao očekivati.

Summary

The Transition of the Competence of Criminal Law from the State to the Society

At the beginning of the paper, the author writes about the transition of the competence of criminal law in general, and about the possibilities of the transition in the Yugoslav system of law. Then, a critical investigation follows, about the value of social jurisdiction (from the aspect of qualification, possibility and readiness of citizens to make decisions in law competence, from the aspect of objectivity and independence) and investigation about the purpose and motive of the transition of the competence of criminal law from the state to the society (whether the purpose of the transition is socialization of the competence of criminal law or creation of instruments for more effectual and better trials of some criminal acts, or paying of charges the state courts, and whether such purposes are justified.)

At the end of the paper a conclusion is given, in which it is said, that the idea of the transition of the competence of criminal law to the society cannot be rejected completely and in advance. The transition could be taken into consideration in case of certain infringements of legal orders (e. g. in civil rights), and the new social jurisdiction may include legal actions which completely or partially stand out of law (legal actions of self-management).

However, from the aspect of criminal law, the transition of the competence of criminal law cannot be taken into consideration. The existing social conditions, although they do not preclude every possibility of the transition of the competence of criminal law to social organs, are not sufficient for the social jurisdiction, created if only for a small number of criminal acts, to function without difficulty and danger. Those difficulties and dangers can harm the general fight against crime and they negatively effect the position of man in the society. The dangers which the social jurisdiction brings, and the efforts to eliminate or the mitigate them, make the realization of the purpose, which is set in transition, and because of which the transition is done, impossible (the socialization of the competence of criminal law.). The effort to bring social criminal jurisdiction into practice, led in some countries to changing the social organs into state or semi-state organs, which accomplish criminal law competence just as before the transition, by methods of state jurisdictional organs. That result is in contrast with the one which could be theoretically expected from transition.